

Az ötleteket, megjegyzéseket sokáig lehetne sorolni: a közölt forrásanyag és a mutatók révén a kötet a korszak kutatóit még számtalan irányba indíthatja el. A negyedfélszáz lapnyi terjedelmű forráskiadvány S. Varga Katalin hatalmas munkája,

szépen kivitelezett formában: de csak a jéghegy csúcsa. Inspiráló a belőle kibontakozó lehetőség a korszak történetének újabb feldolgozásaira.

Csorba Dávid

OROSZ LÁSZLÓ–FÜZI LÁSZLÓ: KECSKEMÉT IRODALOMTÖRTÉNETE

Kecskemét, Kecskeméti Lapok Kft., 2003, 141 l. (Porta Könyvek).

Egy ilyen vállalkozás mindig felveti a kérdést: hol vonható meg a felveendő alkotók, intézmények és alkotások köre? Nagy István helybéli rektor a Tudományos Gyűjtemény 1823. évi VI. kötetében, a „Szabados Ketskemét Városában született, vagy lakott, Íróknak nevei, és tudva lévő Munkái” címmel közölt, 32 nevet tartalmazó áttekintésében fele-fele arányban talált „Ketskeméti származású Írók”-at és „Máshonnan származott, de Ketskeméten lakott Írók”-at. A társadalmi mobilitás növekedésével a helyzet, persze, bonyolultabb lett.

Orosz László a kérdéssel már az 1970-es években szembekerült, amikor összeállította *Kecskeméti kis irodalomtörténet* című munkáját (Forrás, 1975/1–12). Ennek bővített változatában (*Kecskemét irodalmi öröksége*, 1990) így fogalmazott: „Nehéz eldönteni, Kecskemét irodalmi műveltségének részesei-e azok, akiket csupán születésük, gyermekkoruk vagy rövidebb itteni tartózkodásuk kapcsol városunkhoz. Azt hiszem, igen, ha beépültek a helyi hagyománytudatba. Véleményem szerint ide sorolhatók azok is, akik a városról írtak, vagy itt kaptak lehetőséget műveik megjelentetésére, még ha életrajzi kapcsolat nem fűzte is őket ide” (7). Most ugyanazt megismételte-fenntartotta (9). Noha a „helyi hagyományok” az első pillantásra

nehezen körülírható kategóriának tetszik, éppen Kecskemét példája lehet mérvadó ebben a tekintetben. Hogy zenei párhuzammal éljünk: Kodály Zoltán itt született, ám fél éves volt, amikor a család továbbköltözött. De beszélhetünk-e Kecskemét hagyománytudatáról a Kecskeméti Vég Mihály szövegére írt *Psalmus Hungaricus*, az 1952-es, Katona szobrát avató beszéde vagy a nevét viselő Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet nélkül? (59.) Petőfi Sándor vagy Jókai Mór kötődésének irodalomtörténeti jelentőségét senki sem vonja kétségbe, de – gondolom – ugyanígy vitán felül áll, hogy a Szilády-nyomda itt megjelenő ügyfelei éppúgy gyarapították a város irodalmi hagyománytudatát, mint azok a szerzők, akik ma a Forráshoz viszik kézírataikat vagy a Katona József Társaság rendezvényein lépnek az előadói emelvényre. Arra a felvetésre, hogy a város köré vonható koncentrikus művelődési körök nem keltik-e egy mesterségesen felfokozott irodalmi élet képzetét, azt felelhetjük: természetes jelenség, hogy e különböző literátus központok és regionális alközpontok köré rajzolt körök átfedik egymást egy virtuális, térben és időben megjelenő művelődéstörténeti modellben.

A kötet első fele, a *Kecskemét irodalmi öröksége* szó szerint ismétli meg az 1990.

évi, azonos című kötet szövegét és képanyagát (9–69). A két mondat és egy kép bővülés az 1996-ban előkerült és még abban az évben hasonló kiadásban megjelent, a helyi Petőfi Nyomda támogatásával kibocsátott Petőfi-versfüzet, az *Ibolyák* említése és címlapjának mása (34). Ha egyfelől az olvasó sajnálja ugyan, hogy az elmúlt 13 év ismeretei nem kerültek bele a szintézisbe (új szemléletű kutatások folytak Mátyási József és a mesterkedő költők körül, folytatódott Katona József műveinek kritikai kiadása), másfelől megérti az üzenetet és átérzi Orosz László csöndes öntudatát: három ívnyi szöveg, amin az elmúlt évtizedben – a nagy átirások és átértelmezések évadján – egy jelzőt sem kellett változtatni...

Orosz László 1990-ben kijelölte a kutatás irányait is, amikor röviden összefoglalta az *1945-től* című alfejezetben (78–82) a később kidolgozandó irodalomtörténet meghatározó tényeit, egy „nagyobb távlatú utód” „biztosabb ítélet”-ére bízva a folytatást. A személy már akkor is szerepelt a vázlatnak egy félmondatában: „...a Forrás szerkesztőségében dolgozik (...) 1983-tól *Füzi László* irodalomtörténész, kritikus, 1989 júniusától a lap főszerkesztője” (82). A továbbírást valóban ő végezte el: *Kecskemét irodalma és irodalmi élete 1945 után* (73–128). A munka nehézségeivel ő is számot vetett. A „lokális, de nem provinciális” kecskeméti hagyománytudatnak akárcsak felvázolását újabb, 1990-ben még előre nem látható problémák gátolták, elsősorban a „biztosabb ítéletet” lehetetlenítő értékrend-zavarok (73). A leíró jelleg így szükségszerű, amelynek óhatatlan felsorolásait hét markáns kisportré – Hatvani Dániel, Zám Tibor, Buda Ferenc, Orosz László, Székér Endre, Pintér Lajos, Dobozi Eszter – ellensúlyozza.

Mindazonáltal Füzi László áttekintésének máris vannak olyan érvényes csomópontjai, amelyek a művelődéstörténeti tény igazságával rendelkeznek. Kecskemét hagyománytudatát változatlanul a Katona József-tradíció elevensége hitelesíti. Nem véletlenül: olyan parasztpolgári öntudatról van itt szó, amelyre a város mindenkori fejlesztői nyugodtan hagyatkozhattak és hivatkozhattak, de nem volt idegen a népi írók mozgalmától sem. A Katona-hagyomány ezenfelül szolgált mentesvárként vagy akár a nézetek elégséges minimumaként is. (Legutóbb 1991-ben, a 200. születési évfordulón.) Innen ered viszont az irodalomtörténész-jelenlét folyamatossága Kecskemét szellemi életében; Joós Ferenc és Orosz László neve kívánkozik feltétlenül ide. A közös forrásból látom levezethetőnek a „kecskemétiség” mindig valóságközeli voltát, szociográfiai meghatározottságát is (vö. Székér Endre utószavával: 129). Ehhez a 35. esztendejében járó Forrás évfolyamai kiváló forrásanyagul szolgálnak.

A város mindenkor tudott élni a megnyíló lehetőségekkel. A napóleoni háborúk kereskedelmének hasznát határai kiterjesztésére fordította, megteremtve alapját a Kada Elekkel fémjelezhető nagy (kulturális értelemben is nagy) fellendülésnek. Igen ígéretesek Füzi László áttekintésében azok a megjegyzések, amelyeket az 1960-as, 1970-es évek konszolidációjának és reformtörekvéseinek érvényesüléséről tett (91–93). A Kecskemétre érkező ebből akkoriban egy szokatlanul dinamikus, európai léptékű városfejlesztés eredményeit láthatta, amelyeket a megyei párt- és tanácsi vezetés ügyességének tulajdonított. Az viszont a felületes szemlélő számára is meglepő, hogy amíg az említett vezetők –

persze, a mindenkori politikai erőviszonyok függvényében – szép karriereket futottak be, a városépítészet jeleseit díjakkal, kítüntetésekkal halmozták, addig a szociográfiai irodalom tapasztalatainak figyelmen kívül hagyása ellen feljajduló költő, a *Tanya-hazám*, az *Árvaföld* és a *Himnusz haza* alkotója, Buda Ferenc (rendszerűl függetlenül) máig nem kapta meg az őt régóta megillető elismerést. Ne áalljuk kimondani: a Kossuth-díjat. Pedig a rendszerváltás óta négy kötete jelent meg, és rendelkezésre állnak az irodalomtörténeti feltételek is: Agócs Sándor folytatható bibliográfiája, Szekér Endre monográfiája.

A hagyományok – a szónak európai értelmezésében – nem díszként fityegnek egy városban, hanem annak közösségi lényegét, önazonosságát adják; az őket ápoló intézményekkel együtt a közösség fogalmának kritériumai. Két jó példát említenék a folytathatóságra. A nem-kecskeméti Sándor Iván, aki azonban a Forrás egyik meghatározó szerzője, készítette el a *Bánk bán* modern olvasatát, elemzését két

kiadást is megért, *Végsemmiség* című könyvében. Az ideszármazott Dobozi Eszter pedig máig felül nem múlt (és sajnos, nem is nagyon követett) szociográfiát írt az izsáki kárpótlás mikéntjéről (*Tíz körömmel*, 1994). Persze, alapvetően igaza van a mértéktartóan fogalmazó Füzi Lászlónak, amikor ismételt az elvégzendő elemzések sokaságáról, a résztanulmányok hiányáról és fontosságáról írt. (Milyen tanulságos lenne például az 52 éve önálló társulattal rendelkező Katona József Színház viszonytagságokkal teli műhelytörténete!)

Orosz László 1990-ben és 2003-ban is Horváth Jánost idézte a szintézis-vállalkozások átmeneti voltáról: „A tervszerű előmunkálatok hiányát megsínyli minden összefoglalás, viszont összefoglalás megkísértése nélkül sohasem jutnánk el a további teendők világos kijelöléséig” (9). Ennek szellemében illeti szakmai tisztelet és elismerés azokat, akik erre vállalkoztak – ezúttal Kecskeméten.

Kerényi Ferenc

HANG ÉS SZÖVEG.

KÖLTÉSZETTÖRTÉNETI KÉRDÉSEK A LÍRAI MODERNSÉGBEN

Szerkesztette Bednics Gábor, Bengi László, Kulcsár Szabó Ernő, Szegedy-Maszák Mihály, Budapest, Osiris Kiadó, 2003, 549 l.

A *Hang és szöveg* húsz tanulmánya közül több megjelent már korábban a (Kosztolányi-, Kassák- vagy József Attila-életművet értelmező) *Újraolvasó*-sorozat valamelyik kötetében vagy folyóiratban, és az egyes szerzők tanulmánygyűjteményeiben is fellelhető már egy-két, itt újraközölt cikk. A szövegek között első látásra nem fedezhető fel mélyebb kapcsolat – hogy mégsem véletlenszerű választásokról, illet-

ve egyszerűen csak egy kutatói együttműködés, az Általános Irodalomtudományi Kutatócsoport önprezentációjáról van szó, azt a kötet részére készült bevezető tanulmányban (*Alakzatváltások az irodalmi modernségben*) körvonalazott koncepció meggyőzően cáfolja.

A szerzők (Kulcsár Szabó Ernő, Molnár Gábor Tamás és Szirák Péter) felvázolják az eddigi kutatások történetét és kérdésirá-